

FŐNEVEK MINT FŐNÉVKÉPZŐ ELEMEEK

EGY GRAMMATIKALIZÁCIÓS FOLYAMAT

AZ ÉSZAKI MANYSIBAN¹

BÍRÓ BERNADETT
(Szegedi Tudományegyetem)

1. Bevezetés

A manysiban több olyan főnév is található, amely a névszóképzőkhöz igen hasonlóan működve főnevek létrehozására (is) szolgál. Írásomban e főnévképző elemek egyikevel, mégpedig a szakirodalom által ritkán említett *mā* 'tájék, vidék, föld, világ, hely, rész' szóval foglalkozom. Célom a *mā* szó nominalizátorként, főnévképző elemként való grammatikalizálódásának bemutatása az északi manysiban.

A manysi (vogul) az uráli (finnugor) nyelvcsalád egyik legveszélyeztetettebb nyelve, amelyet Nyugat-Szibériában beszélnek kb. kilencszázan. Az egyetlen ma is élő nyelvjárása az északi manysi, amelyen a manysi irodalmi nyelv is alapul.

Jelen vizsgálathoz írott forrásokat használtam fel, melyek az 1890-es évek és 2016 között keletkeztek.

2. Főnévképző elemek az északi manysiban

Riese (2001) névszóképzéssel foglalkozó művében a főnévképző elemként funkcionáló manysi főnevek közül a következőket említi:

äs 'ügy, dolog, munka'

ut 'valami, holmi, izé'

χar 'valami, dolog, lény'

nak 'íz, tag, dolog, hely, tér'

wārmal' 'dolog, ügy, munka, tett' (Riese 2001: 142–7).

E szavak általában melléknévvel vagy melléknévi igenevekkel kapcsolódnak hoznak létre konkrét vagy elvont főneveket, cselekvésneveket, pl.:

(1) *pəl wat-ne-äs*
bogyó szed-PTCP.PRS-NMLZ
'bogyószedés'

(2) *mas-n-ut*
öltözik-PTCP.PRS-NMLZ
'ruha'

---

¹ Jelen kutatás az OTKA PD 116990 projekt keretében készült. Ezúton szeretném megköszönni két előzetes bírálóm munkáját is, akik észrevételeikkel nagyban segítették e cikk végleges formájának létrejöttét.

- (3) *sāli janmalta-n wārmal'*
 rénszarvas tenyészt-PTCP.PRS NMLZ
 'rénszarvas-tenyésztés'

(példák: Riese 2001)

A fent említett főnevek tehát nominalizátorként funkcionálnak ezekben az esetekben. A nominalizátorok (nominalizers) olyan segédfőnevek („auxiliary nouns”), melyek főnevek létrehozására szolgálnak, és amelyek igeneves szerkezetekből grammatikalizálódtak (vö. Skribnik 2008).² A grammatikalizáció az a folyamat, amely során önálló lexikális elemek grammatikai funkciókat vesznek fel, és/vagy grammatikai elemek még inkább függő nyelvtani kategóriákká alakulnak (Heine–Kuteva 2002: 2). A grammatikalizáció négy, egymással összefüggő lépése a következő (Heine–Kuteva 2002: 2):

- 1) deszemanticizálódás (vagy szemantikai kifehéredés/kiüresedés) – az adott lexikális forma fokozatosan elveszíti jelentését és szemantikai tartalmát;
- 2) kiterjesztés (vagy a kontextus általánosítása) – az adott forma használati köre új kontextusokkal bővül;
- 3) dekategoriálizáció – az adott forma elveszíti a lexikális és egyéb, kevésbé grammatikalizálódott formákra jellemző morfoszintaktikai tulajdonságokat, kategóriát vált;
- 4) erózió (vagy fonetikai redukció/kopás) – az adott forma megrövidül.

A grammatikalizáció forrásai általában a gyakori előfordulású elemek, valamint azok, amelyek meglehetősen általános jelentéssel rendelkeznek (Hopper–Traugott 1993: 41).

A *mā* 'tájék, vidék, föld, világ, hely, rész' szó nem szerepel a szakirodalomban nominalizátorként, habár mind a régebbi (4), mind pedig az újabb (5) szövegek tanúsága szerint a *mā* is rendelkezik ezzel a funkcióval is:

- (4) *l'uś-nə mā-tü-nəl poj-t-s*
 sír-PTCP.PRS NMLZ-Px3SG-ABL megszűnik-PST[3SG]
 'abbahagyta a sírást'
 (WW: 448)

- (5) *Tuwəl tot āyməŋ-əγ jēmt-s-um,*
 aztán ott beteg-TRANSL válik.vmivé-PST-1SG
taji-māγəs xaŋištəxt-ən mā-nəl
 ezért tanul-PTCP.PRS NMLZ-ABL
jol-pojt-s-um, os juw ta mina-s-um.
 megszűnik-PST-1SG és haza PTCL megy-PST-1SG
 'Aztán ott megbetegedtem, ezért abbahagytam a tanulmányaimat/a tanulást, és hazamentem.' (LS 2015/24: 14)

² Ezúton is szeretném megköszönni Elena Skribniknek, hogy hozzáférhetővé tette számomra cikkeit és poszterelőadását.

Ugyan a névszóképzéssel foglalkozó szakirodalom nem említi a *mā* ilyen funkcióját, Sz. Kispál Magdolna azonban felfigyelt rá az igeneves szerkezetek vizsgálata kapcsán. Amint egy rövid cikkében írja (Sz. Kispál 1958), a határozói szerepű manysi igeneves szerkezetek között van egy különleges (és ritka) típus, amelyben a folyamatos vagy befejezett melléknévi igenévhez a *mā* 'föld, hely, tájék' szó lokatívusz- (-*t*), illetve ablatívuszragos (-*nəl*) alakja járul, s a szerkezet elvont határozóként funkcionál. Sz. Kispál szerint a lokatívuszragos *mā*-val idő-, állapot- és okhatározók, az ablatívuszragossal pedig eredet- és tekintethatározók jönnek létre (Sz. Kispál 1958: 79). Sz. Kispál tehát határozóknak, határozói igeneveknek tartja ezeket az igeneves szerkezeteket, és nem ragos főneveknek (cselekvésneveknek), s cikkében is az egyes határozótípusok szerint csoportosítva mutatja be az általa talált példákat. Az adatok bemutatása után Sz. Kispál felvázolja azt a folyamatot, amely során a konkrét jelentésű *mā* szó „igenévi határozókon keresztül elvontságot kifejező képzővé kezdett válni” (Sz. Kispál 1958: 83).

Jelen írásomban Sz. Kispálétól eltérő szempontból mutatom be a leggyakoribb, a *mā*-t mint nominalizátort tartalmazó szerkezeteket, valamint a nominalizátorként (és esetleg képzőként) való grammatikalizálódási folyamat állomásait, összevetve megállapításaimat Sz. Kispál eredményeivel, illetve kiegészítve az ő adatait modern manysi példákkal³ (3). Ezt követően érvelek amellett, hogy a *mā*-val létrehozott alakok inkább cselekvésneveknek, mint határozói igeneveknek tekinthetők, és ennek megfelelően a grammatikalizálódási folyamat is némileg más módon ment végbe, mint ahogyan azt Sz. Kispál ismertette (4). Végül bemutatok néhány hasonló grammatikalizációs folyamatot más nyelvekből (melyek egy részét Sz. Kispál szintén említette fentebbi cikkében) (5).

3. A *mā* mint nominalizátor az északi manysiban

A *mā* mint nominalizátor elsősorban a folyamatos melléknévi igenévvel kapcsolódva hoz létre cselekvésneveket⁴ (6) és – ritkábban – egyéb elvont főneveket ((7) és (8)).

- (6) *χōntlaytə-nə*   *mā-tū-nəl*   *ti*   *pojt-əs*.
 harcol-PTCP.PRS   NMLZ-Px3SG-ABL PTCL   megszűnik-PST[3SG]
 'Evvvel megszűnt hadakozni.'

(VNGy II: 24)

³ Sz. Kispál példái a VNGy.-ből és a Wog. Volk.-ből származnak, tehát a mintegy 100 évvel ezelőtti manysi nyelvállapotot tükrözik. Írásomban alapvetően a saját magam által gyűjtött példákat használom (amelyek egy része természetesen Sz. Kispálnál is szerepel), amennyiben mégis Sz. Kispáltól veszek át példát, azt külön jelzem.

⁴ A cselekvésnevek igékből jönnek létre valamilyen meglehetősen produktív módon (akár képzés, akár inflexió útján), és eseményekre és/vagy tényekre utalnak. Tipikusan főnévi pozícióban megjelenő szóalakok, amelyek egyesítik magukban az igék és a főnevek szemantikai és diszkurzusjegyeit, valamint morfológiájukban is kombinálódnak az igei és névszói tulajdonságok. (Koptjevskaja-Tamm 1993:6, 2005) Grimshaw (1990) nyomán ezek a deverbális főnevek a „komplex esemény” olvasatú főnevek, melyek megőrzik a képzésük alapjául szolgáló ige teljes argumentumszerkezetét, míg az „egyszerű esemény” és az „eredmény” olvasatú deverbális főnevekre ez nem jellemző.

- (7) *manər-sir pil-ne mā-n?*
 miféle fél-PTCP.PRS NMLZ-Px2SG
 'Mit félsz?' [tkp. 'miféle félő helyed/félő dolgod (van)']
 (Csernyecov-archívum Nr. 42/10)
- (8) *Tot ań χōntl-ən mā-t*
 ott PTCL harcol-PTCP.PRS NMLZ-LOC
piγ-ēn porsl-uw-es.
 fiú-Px3DU bepiszkolódik-PASS-PST[3SG]
 'Ott a háborúban/harcban a fiuk bepiszkolódott.' [valószínűleg eufemizmus a
 'meghalt' helyett]
 (LS. 2015/24: 12)

Ritkábban a befejezett melléknévi igenévvvel is összekapcsolódhat a *mā* (9):

- (9) *jaγ-ən opariš-ən ta untmit*
 apa-Px2SG nagyapa-Px2SG PTCL jel [a fába vésvé útmutatónak]
jal-um ma-te-t sorumpat-s.
 jár-PTCP.PST NMLZ-Px3SG-LOC meghal-PST[3SG]
 'Apád nagyapja meghalt, miközben azt a jelet követte.' [tkp. 'a jel követésében']
 (Csernyecov-archívum, Nr. 44)

Amint fentebb említettem, a *mā* elsősorban cselekvésnevek létrehozására szolgál.
 A két leggyakoribb szerkezet a következő:

a) folyamatos vagy befejezett melléknévi igenév + *mā* + Px + LOC

- (10) *naγ jāl-nə mā-n-t*
 te utazik-PTCP.PRS NMLZ-Px2SG-LOC
matər ti vār-s-ən!
 valami PTCL csinál-PST-2SG
 'Te jártodban valamit cselekedtél!'
 (VNGy I: 3)

Ez a szerkezet többnyire egyidejű cselekvést, történést fejez ki, és a melléknévi
 igenév bázisigéje általában valamilyen mozgásige ('megy', 'jár', 'utazik' stb.).

b) folyamatos vagy befejezett melléknévi igenév + *mā* + Px + ABL + (*jol*)*pojti*
 'megszűnik'

- (11) *am sāγra-ne mā-m-nəl*
 én vág-PTCP.PRS NMLZ-Px1SG-ABL
jol-pōjt-ēγum, taw χortal-i
 megszűnik-1SG ő ugat-3SG
 'Én abbahagyom a (fá)vágást, ő [a kutya] ugat.'
 (Chrest. Vog.: 81)

Az újabb szövegekben ez a szerkezet tipikusan birtokos személyrag nélkül jelenik meg:

- (12) *Tuwəl tot*   *āyməη-əγ*   *jēmt-s-um,*
 aztán ott   beteg-TRANSL   válik-PST-1SG
taji-māγəs   *χańištaγt-ən*   *mā-nəl*
 ezért   tanul-PTCP.PRS   NMLZ-ABL
jol-pojt-s-um,   *os*   *juw*   *ta*   *mina-s-um.*
 megszűnik-PST-1SG és   haza   PTCL megy-PST-1SG
 'Aztán ott megbetegedtem, ezért abbahagytam a tanulást/a tanulmányaimat, és hazamentem.'
- (LS: 2015/24: 14)

Ha a mondat finit igéje a *(jol)pojti* 'megszűnik', akkor szinte mindig ez a szerkezet használatos. Előfordul azonban egy olyan példa is, ahol az ablatívuszrag helyett a latívuszt (*-n*) találjuk:

- (13) *kantl-əm*   *mā-tü-n*   *poj-t-əs*
 haragszik-PTCP.PST   NMLZ-Px3SG-LAT   megszűnik-PST[3SG]
 'Már nem haragudott.'
- (WW: 288)

Úgy látszik, ebben a szerkezetben nincs semmiféle korlátozás a melléknévi igenév bázisigéjét illetően, a mozgásigék mellett bármilyen más ige előfordulhat.

A forrásaimban talált példák alapján megállapítható, hogy a *mā* is funkcionálhat nominalizátorként az északi manysiban. A *mā* a grammatikalizáció harmadik fázisát, azaz a dekategoriálizációt képviseli. Nominalizátorként a *mā* a képzőkhöz hasonlóan viselkedik, cselekvésneveket ('komplex esemény' olvasatú főneveket) és egyéb elvont főneveket ('egyszerű esemény' és 'eredmény' főneveket) hoz létre. Általában kapcsolódnak hozzá birtokos személyragok, és felvehet esetragokat is. Az, hogy az adott példákban az esetrag és/vagy a birtokos személyrag mindig a *mā* elemhez, és nem pedig a melléknévi igenévhez kapcsolódik, azt mutatja, hogy a *melléknévi igenév + mā* egy egységként értelmeződik.⁵ A melléknévi igenevek önállóan is képesek cselekvésnévként funkcionálni (mindenféle nominalizáló elem nélkül), erre több száz példa található az északi manysiban (l. pl. Bíró 2011, 2014). Cselekvésnévi funkcióban a melléknévi igenevek felvehetnek esetragokat, névutókat és birtokos személyragokat. (Ez utóbbiak az alannal való egyeztetést szolgálják, azaz a cselekvésnév bázisigéjének alanyára utalnak.) Ha a melléknévi igenév/cselekvésnév mind névutót, mind pedig birtokos személyragot felvesz, akkor az utóbbi a cselekvésnévhez kapcsolódik, nem pedig a névutóhoz:

⁵ Sz. Kispál is mindössze egyetlen példát említ, ahol nem a *mā* szó, hanem az igenév veszi fel a birtokos személyragot, ez a példa azonban a keleti manysiból való. A keleti manysi hasonló szerkezetéről később lesz szó.

- (14) *jūw joxt-əm-ü jui-pält jol-χuj-əs.*
 haza jön-AN-Px3SG után lefekszik-PST[3SG]
 'Miután hazajött, lefeküdt.'

(VNGy IV: 155)

A több száz példa között mindössze néhány olyan akad, amelyben a birtokos személyrag a névutóhoz kapcsolódik, pl.:

- (15) *p̄ykwə! am naŋən rēxt-əm porü-m-t ušt*
 fiúcska én te.ACC szül-AN idő-Px1SG-LOC éppen.akkor
vorti kit χapyä-lūpta kit pait-äyən ōl-s-eiy;
 piros két nyárfa-levél két arc-PxDU.2SG van-PST-3DU
 'Fiacskám, midőn én téged szültelek, mint két éppen most vereslő nyárfalevél volt a két orcád;'

(VNGy I: 123)

A participium és a névutó közé tehát kerülhetnek más elemek (birtokos személyragok), a participium és a nominalizátorok közé viszont nem. Ez azt mutatja, hogy a *mā* ezekben a szerkezetekben már a képzőkhöz hasonlóan viselkedik.

4. A grammatikalizációs folyamat történeti háttere

A grammatikalizációs folyamat forrása valószínűleg a 'hely' jelentés lehetett. Feltehetően azok a szerkezetek adtak alapot a grammatikalizációra, amelyek a *jaləm/jalnə mā* 'járt/jároló hely', azaz 'az utazás helye' vagy 'utazásra való hely' kifejezéshez hasonló szókapcsolatokat tartalmaztak. Az 'utazás helye', vagyis 'a hely, ahol valaki utazik/ utazott' könnyen átértelmeződhetett időkifejezéssé: 'amíg/miközben valaki utazik/utazott' (azaz 'amíg valaki távol volt'). (A helyjelölő terminusok időjelölővé való grammatikalizálódása tipológiailag igen jól ismert folyamat, vö. pl. Heine–Kuteva 2002: 6.) Ezért néhány ilyen példában a melléknévi igenév és a *mā* kombinációja nemcsak a cselekvésnévi ('utazása során'), hanem az „eredeti”, konkrét lexikális értelmezést is lehetővé teszi: 'utazó hely' (mint pl. *kiránduló hely*), azaz 'a hely, ahol valaki utazik/utazott'. L. a (10)-es példát újra, mint (16)-ot:

- (16) *naŋ jäl-nə mā-n-t*
 te utazás-PTCP.PRS NMLZ-Px2SG-LOC
matər ti vār-s-ən!
 valami PTCL csinál-PST-2SG
 'Te jártodban valamit cselekedtél!'

(VNGy I: 3)

A szöveg gyűjtője cselekvésnévként ('jártodban') fordította a melléknévi igenév + *mā* szerkezetet ebben a példában, és véleményem szerint nincs rá okunk, hogy megkérdőjelezzük a nyelvi kompetenciáját, habár ez a mondat a következő értelmezést is lehetővé teszi: 'Te valami rosszat tettél ott, ahol jártál.'

A (17)-es példa egy eléggé hasonló kifejezést tartalmaz: *tūjtχatəm mā* 'búvóhely' (tkp. 'rejtőzködő hely'):

- (17) *akw' mā-t*   *toχ*   *tūjtχat-əm*   *mā-m-t*
 egy hely-LOC   így   rejtőzik-PTCP.PST   NMLZ-Px1SG-LOC
Lōpəχ-āyi-t   *pūl-uŋkwə*   *ti*   *jōm-eyət.*
 Lōpəχ-lány-PL   fürdik-INF   PTCL jön-3PL
 'Egy helyt amint így rejtőzködöm, a Lōpəχ-beli lányok im fürdeni jönnek.'
 (VNGy II: 186)

Itt a 'rejtőz(köd)ő hely' kifejezés szó szerint is értelmezhető lenne ('búvóhely'), habár e példa esetében nemcsak az eredeti magyar fordítás, hanem a *toχ* 'így' határozószó jelenléte is a szó szerinti értelmezés ellen szól.⁶ Így ebben a mondatban a *mā* két különböző funkcióban szerepel: először lexikális elemként 'hely' jelentéssel (*akw' mā* 'egy helyt'), majd pedig grammatikai elemként, nominalizátorként (*tūjtχatəm māmt* 'rejtőzködésem közben').

Mindezek alapján a *mā* mint nominalizátor grammatikalizációja a következőképpen mehetett végbe:

- i) 'a cselekvés konkrét helye' (pl. 'utazó hely' ('az utazás helye'), főnév) >
- ii) 'a cselekvés ideje' (pl. 'utazásod közben', cselekvésnév) >
- iii) 'a cselekvés neve' (pl. 'utazás', cselekvésnév)/ 'a cselekvés eredménye' (pl. 'utazás, út', 'eredmény' főnév)

Amint azt a 2. fejezetben említettem, Sz. Kispál Magdolna határozói igenévek tartja az általam eddig tárgyalt szerkezeteket, s így a *mā*-t sem nominalizátorként, hanem határozóiigenév-képzőként kezeli, és az általam bemutatottól némiképp eltérő grammatikalizációs folyamatot feltételez. (Habár a „grammatikalizáció” terminust természetesen nem használja, csak a szó „jelentésbővüléséről”, illetve „egyik nyelvtani kategóriából a másikba való átcsapásáról” beszél, vö. Sz. Kispál 1958: 83.) A folyamat kiindulópontjának Sz. Kispál is azokat a szerkezeteket tartja, amelyekben a teljesen konkrét értelemben használt *mā* főnévhez jelzőként kapcsolódik a melléknévi igenév, s amelyek között számos olyan található, „amelyekben a mondat- vagy a tágabb szövegösszefüggés akár a jelzői, akár a határozói értelmezést lehetővé teszi” (Sz. Kispál 1958: 82). Pl.:

- (18) *min-əm*   *mā-tū-t*   *akwäiy*   *ā'im*
 megy-PTCP.PST   mā-Px3SG-LOC   egyre   NEG
 'Jártából éppenséggel nem kerül meg.'
 (VNGy I: 3) (példa: Sz. Kispál, elemzés és kiemelés tőlem)

Sz. Kispál magyarázata: 'járt földjén egyre nincs', azaz nem látszik visszafelé járni azon az úton, amelyen elment (Sz. Kispál 1958: 82).

⁶ A manysi cselekvésnevek határozószókkal, nem pedig melléknévi módosítókkal kapcsolódnak (l. Bíró 2014).

Sz. Kispál szerint tehát a számtalan, ehhez hasonló szerkezet eredményezte azt a változást, amely során a jelzős szerkezetből határozói igenév (Sz. Kispál terminusával „gerundium”) lett. Ez a mondattani változás pedig egy „alaktani” (Sz. Kispál) változást is magával hozott: a határozóragos *mā* főnév határozóiigenév-képzővé kezdett válni. Sz. Kispál is felhívja rá a figyelmet, hogy ezt a megállapítást támogatja az a tény is, hogy az igenév alanyát jelölő birtokos személyrag – az általa említett egyetlen keleti manysi példától eltekintve – soha nem az igenévhez, hanem a *mā* szóhoz járul. Sz. Kispál úgy véli továbbá, hogy mivel a nyelvérzék számára világosan felismerhetők voltak a *mā*-n lévő esetragok, ezért ezekből az igenévi szerkezetekből kikövetkeztettek egy *mā* főnévképzőt, amely nemcsak cselekvésnevek („nomen actionis”) létrehozására, hanem általában elvont fogalmak (*-ság, -ség*) kifejezésére szolgált. Az ilyen szerkezetek aztán magának a *mā* szónak a jelentését bővítették ’helyzet, állapot, lehetőség, mód’ árnyalattal (Sz. Kispál 1958: 82).

Sz. Kispál szerint a grammatikalizációs folyamat tehát a következőképpen zajlott:

- i) *igenév + mā*: jelzős szerkezet, amelyben a *mā* konkrét főnévként szerepel (pl. ’utazó hely’, ’az utazás helye’)
- ii) *igenév + mā*: határozói igenév (’a cselekvés valamilyen körülménye [ideje, oka stb.]’, pl. ’utazásod közben’, ’utazván’)
- iii) a *mā* elvonása a fentebbi szerkezetekből cselekvésnévképzőként, illetve elvont jelentéstartalmat kifejező képzőként
(+ a *mā* szó jelentésbővülése: ’helyzet, állapot, lehetőség, mód’)

Látható tehát, hogy a grammatikalizáció kiindulópontjának Sz. Kispál is ugyanazokat a szerkezeteket tartja, melyeket én, a folyamat további menetét illetően azonban különböző elképzelései vannak. Az első fontos különbség rögtön ott jelentkezik, hogy a nem „konkrét” értelmezésű *melléknévi igenév + mā* kapcsolatot Sz. Kispál határozói igenévnek, míg én esetragos cselekvésnévnek tartom. Sz. Kispálhoz hasonlóan határozói igeneveknek (konverbeknek) tartja a megfelelő keleti manysi szerkezeteket Petri-Tapio Heikkonen is, aki a keleti manysi nyelvjárás⁷ temporális nem-finit szerkezeteinek vizsgálata kapcsán említi a hasonló keleti manysi példákat (vö. Heikkonen 2013).

(Sz. Kispál az összes manysi nyelvjárás igeneves szerkezeteit vizsgálta, és megjegyzi, hogy az itt tárgyalt szerkezetre – néhány kivételtől eltekintve – csak az északi és a keleti manysiban talált példát. Hozzáteszi azonban, hogy ennek valószínűleg egyszerűen az a magyarázata, hogy a manysi szövegek nagy része ebből a két nyelvjárásból való [Sz. Kispál 1958: 79]. Cikkében a két nyelvjárásból való példákat együtt mutatja be, nyelvjárási különbségeket tehát nem említi.)

A keleti manysiban előforduló két leggyakoribb, a *mā*-t (~ *mōḍ*) tartalmazó szerkezet az északihoz nagyon hasonlóan a következő:

⁷ A keleti manysi nyelvjárás az 1970-es években még beszélték a Konda folyó mentén, mára azonban már kihaltnak tekinthető.

a) cselekvésnév(/befejezett melléknévi igenév)⁸ + *mõð* + Px + LOC

Ez a szerkezet szinte kizárólag a 'megy' igéből képzett cselekvésnévvel fordul elő, pl.:

- (19) *møn-nø-mõð-m-t*
 megy-AN-NMLZ-Px1SG-LOC
 'miközben mentem [tkp. 'menésemben']

(Heikkonen 2013: 15)

Előfordul néhány példa más mozgásigével is, ezekben azonban a *mõð* nem a cselekvésnévhez, hanem a befejezett melléknévi igenévhez kapcsolódik, pl.:

- (20) *jål-wojølþ-ääm*   *mõð-tää-t*
 le-száll-PTCP.PST NMLZ-Px3SG-LOC
 'miközben leszáll'

(Heikkonen 2013: 15)

Azok a szerkezetek, amelyekben a *mõð* a cselekvésnévhez kapcsolódik, általában egyidejű cselekvést, míg a befejezett melléknévi igenevet tartalmazók többnyire előidejű cselekvést fejeznek ki.⁹ Heikkonen szerint ez a forma grammatikalizálódott, és a funkciója határozók (azaz határozói igenevek) létrehozása (Heikkonen 2013: 15).

Ez a szerkezet pontosan megfelel az északi manysiban található azzal a különbséggel, hogy az északi manysiban előforduló nem-finit forma a (folyamatos vagy befejezett) melléknévi igenév, nem pedig a cselekvésnév, mivel a cselekvésnévnek nincs önálló formája az északi manysiban (hanem általában a melléknévi igenevek töltik be ezt a funkciót is, vö. pl. Bíró 2011, 2014).¹⁰

b) cselekvésnév(/befejezett melléknévi igenév) + *mõð* + ABL

Az északi manysitól eltérően nincs összefüggés e szerkezet használata és a mondat finit igéje között, a keleti manysi *påns-* (~ északi manysi *(jøl)pojti*) 'megszűnik' ige nem váltja ki a *mõð* + *ablatívusz* használatát (Heikkonen 2013: 17). Ezekben a keleti

⁸ A keleti manysiban hat nem-finit igealak található (Kulonen úgy utal rájuk, mint „nominál-*limuodot*”, azaz „nominális igealakok”). Ezek a következők: a főnévi igenév, négy melléknévi igenév (folyamatos melléknévi igenév (-*p*), befejezett melléknévi igenév (-*m*) és két másik, ritkábban használt melléknévi igenév (-*i* és -*s*), valamint a cselekvésnév (-*n*). Kulonen szerint a keleti manysi cselekvésnév funkcióját tekintve inkább igealak, mint képzett főnév (Kulonen 2007: 182–90).

⁹ Sz. Kispál Magdolna szintén megjegyzi, hogy „a folyamatos igenévvvel egyidejű, a befejezettel előidejű idő- és állapothatározók alakulnak” (Sz. Kispál 1958: 79) mind az északi, mind pedig a keleti manysiban.

¹⁰ Megjegyzendő azonban, hogy az ezekben a nem-finit alakokban található képzők ugyanazok mindkét manysi dialektusban: -*n* a folyamatos melléknévi igenév és -*m* a befejezett melléknévi igenév képzője az északi manysiban, valamint -*n* a cselekvésnév és -*m* a befejezett melléknévi igenév képzője a keleti manysiban.

manysi példákban a cselekvésnév (vagy a befejezett melléknévi igenév) bázisigéje nemcsak mozgásige lehet, hanem tulajdonképpen bármilyen más ige is, pl.:

- (21) *nee-tø*   *roåwlaxt-øš*   *koj-øm-mõð-täü-nol*
 nő-3SG   felébred-PST[3SG]   fekszik-PTCP.PST-NMLZ-Px3SG-ABL
 'A nő felébredt álmából.' [tkp. 'fekvéséből']

(Heikkinen 2013: 17)

Habár a *mõð*-t hagyományosan 'hely'-ként fordították ezekben a példákban, Heikkinen szerint a szövegkörnyezet alapján ezeket a szerkezeteket lehetne – sőt, bizonyos esetekben inkább kellene – cselekvésnévként vagy határozói igenévként fordítani (Heikkinen 2013: 17). Heikkinen szintén úgy véli, hogy ez a szerkezet eredetileg 'a cselekvés helye' jelentéssel bírt, de később a cselekvést magát jelentő cselekvésnévként grammatikalizálódott. A cselekvésnév helyragjai pedig (főleg a lokatívusz) tovább grammatikalizálódtak határozói igenévi funkcióban. Heikkinen szerint figyelemre méltó, hogy míg a lokatívuszragos *mõð* határozói igenevek több személyben is előfordulnak, addig az ablatívuszragosok csak 3. személyben jelennek meg¹¹ (Heikkinen 2013: 18–9).

Heikkinen tehát határozói igeneveknek tartja ezeket a keleti manysi szerkezeteket, ugyanúgy, ahogyan Sz. Kispál is annak tartja őket északi manysi megfelelőikkel együtt. Véleményem szerint azonban a *mā* (~ keleti manysi *mõð*) nominalizátorként szerepel ezekben a szerkezetekben, azaz ezek a szerkezetek cselekvésnevek, nem pedig határozói igenevek (még ha valóban határozói tartalmakat fejeznek is ki).

A cselekvésnevek és a határozói igenevek megkülönböztetése bizonyos esetekben problémás lehet, hiszen a határozói igenevek hajlamosak határozóként használt esetragos cselekvésnevekből keletkezni, és valójában folyamatosan keletkeznek is ilyen módon (vö. pl. Koptjevskaja-Tamm 1993: 44; Haspelmath 1995: 49, 1999: 114; Tikkanen 2001: 1121). Számos uráli nyelvben található olyan nem-finit alakok, amelyek történetileg átmenetet képeznek a transzparens esetragos cselekvésnevek és a teljesen átlátszatlan határozói igenevek vagy főnévi igenevek között (Ylikoski 2003). A két nem-finit forma elkülönítésében segítségünkre lehet az a tény, hogy „a cselekvésnevek esetragokkal való ellátása egy élő folyamat, amely azok különböző szintaktikai és szemantikai használatát tükrözi”, míg „a prototipikus határozói igenevek esetragjai megkövültek, és inkább a teljes igenévképző részeként értelmeződnek” (Koptjevskaja-Tamm 2003: 44). Ezt szem előtt tartva, az itt tárgyalt északi manysi szerkezetek inkább cselekvésnévnek tekinthetők, mint határozói igenévek, s ez a megállapítás a következő érvekkel támasztható alá:

- i) Teljesen transzparensnek.
- ii) A birtokos személyrag – mely az igenév bázisigéjének alanyára utal, ennek következtében különböző számban és személyben jelenhet meg – ezekben a szerkezetekben megelőzi az esetragot ugyanúgy, ahogyan a nem

¹¹ Amint a (11)-es és (12)-es példákból is látható, az északi manysiban nem ez a helyzet. Habár az ablatívuszragos *mā*-t tartalmazó északi manysi példák többsége is 3. személyű, előfordulnak példák 1. és 2. személyben is.

képzett főnevek esetében is (a sorrend tehát $Px - Cx$). Ez a tény azt mutatja, hogy a *melléknévi igenév + mā* szerkezet értelmeződik egy egységként, főnévként (cselekvésnévként), nem pedig a *mā + Px + LOC* értékelődik együtt egy megkövült határozóiigenév-képzőként.

iii) Az igenevek képzői (vagy más felfogás szerint inflexiók affixumai, azaz jelei, l. pl. Kenesei 2000) tulajdonképpen korlátlanul kapcsolódhatnak mindenféle ige-tőhöz, a *mā + Px + LOC* esetében azonban ez láthatóan nem így van.¹²

A grammatikalizációs folyamat általánosan felvázolt menetét támogathatják továbbá azok az areális párhuzamok is, amelyeket a következő fejezetben mutatok be.

5. Hasonló grammatikalizációs folyamatok más nyelvekben

A 'hely' jelentésű szavak ugyan gyakran szolgálnak grammatikalizációs folyamatok kiindulópontjával, nominalizátorként, illetve főnévképzőként való grammatikalizációjuk azonban első látásra nem tűnik túlzottan általánosnak. Heine és Kuteva (2002) grammatikalizációs lexikonja szerint a 'hely' jelentésű szavakból gyakran keletkeznek helyjelölők (előjárók és névutók), tipikusan '-nál/-nél', 'felé' és '-hoz/-hez/-höz' jelentéssel, pl. finn *kohta* 'hely' > *kohdalla* (*kohta*-ADESS) '-nál/-nél' (névutó): *talon kohdalla* 'a háznál' (Heine–Kuteva 2002: 240). Ezen kívül a 'hely' jelentésű szavak gyakran szolgálnak alapul 'valami helyett' jelentésű relációs grammatikai jelölők számára (mint éppen a magyarban is), illetve ritkábban lehetnek a forrásai kauzális jelölőknek is (kötőszóknak 'mert', 'emiatt', 'tehát' jelentéssel). (Ez utóbbi esetről a példák egyetlen nyelvcsalád nyelveiből valók, pl. Bambara (Niger-Kongó) *yòrò* 'place' > *ɔ̀ yòrò kama* 'for this place' > *ɔ̀ yòrò kama* 'therefore' (kötőszó) (Heine–Kuteva 2002: 239–40).

Habár a grammatikalizációs lexikonban nem szerepelnek hasonló példák, a manysiban található grammatikalizációs folyamat, amelynek során a 'hely' jelentésű szóból nominalizátor, sőt talán főnévképző lett, mégsem egyedülálló jelenség. Igen hasonló jelenséget fedezhetünk fel a manysi némely rokon nyelvében, illetve a szibériai és a szomszédos mongol nyelvi area egyes nyelveiben.

5.1. Hanti (osztják)

Sz. Kispál is említi, hogy az itt tárgyalt manysi szerkezetnek pontos megfelelője van a manysi legközelebbi rokon nyelvében, a hantiban (Sz. Kispál 1958: 84). (Mely egyben földrajzilag is szomszédos nyelve a manysinak.) Ott azonban nem az ősi eredetű *mā* szó (illetve ennek hanti megfelelője) szerepel a szerkezetben a (folyamatos vagy befejezett) melléknévi igenév mellett, hanem a 'hely' jelentésű *tāyi ~ tayi ~ tāχə ~ tāχī ~ tāχα*, mégpedig lokatívuszragos vagy elatívuszi névutós formában. Az így létrejött szerkezet „gerundiumot alkot az elvontabb határozói viszonyok jelölésére” (Sz. Kispál 1958: 84). Steinitz szerint a szerkezet általános az egész hanti nyelvterületen (Steinitz 1980: II/82), és a hantiban a 'hely' jelentésű szó gyakran „főnevesült igenevek képzésére szolgál” (Steinitz uo.). (Sz. Kispál ezt úgy értékeli, hogy a hantiban „végbement az a folyamat, amely a manysiban éppen csak megindult” [Sz. Kispál 1958: 84].)

¹² Külön is köszönöm cikkem egyik előzetes bírálójának ezt az észrevételt.

A 'hely' jelentésű hanti szó hasonló funkciójára Csepregi Márta is felfigyelt, ő azonban megállapítja, hogy e szerkezetek előfordulása gyakorlatilag a keleti hanti nyelvjárásokra korlátozódik, és ezért feltételezhetően újabb keletű jelenségnek tekinthető (Csepregi 2008: 132–3). Amint írja, a TAHI (*tāyi ~ tayi ~ tāχə ~ tāχi ~ tāχα*) 'hely' szó melléknévi igenevekkel kapcsolódva hajlamos grammatikalizálódni, és a szerkezet főnevesülését okozni. A TAHI létrehozhat a cselekvés helyét, idejét, eredményét és magát a cselekvést megnevező főneveket (azaz cselekvésneveket), valamint egyéb elvont főneveket is (vö. Csepregi 2008).

- (22) *wǎλ-tə*   *tāyi*
van-PTCP.PRS   NMLZ
'(most élt) élet'
(Csepregi 2008: 130)

- (23) *nām pǎn-tə*   *tayi*
név   tesz-PTCP.PRS   NMLZ
'névadás'
(Csepregi 2008: 129)

- (24) *əjnam*   *tǒjəmtə-tə*   *tayi*   *tǒj-əλ*
minden   ért-PTCP.PRS   NMLZ   birtokol-3SG
'mindennek értelme van'¹³
(Csepregi 2008: 130)

Csepregi Márta szerint a 'hely' jelentésű szó széles szemantikai struktúrája adhat lehetőséget a nominalizátorként (és főnévképzőként) való grammatikalizációra.

5.2. Komi (zürjén) és magyar

Sz. Kispál Magdolna említi azt is, hogy a két obi-ugor nyelv mellett a komiban is megvan a fentebb tárgyalt szerkezet. A komi szerkezetekben a melléknévi igenévhez az *in* 'hely' szó elatíviszragos alakja kapcsolódik, ugyanolyan szerepben, mint a *mā* a megfelelő manysi példákban. Sz. Kispál mindössze három példát idéz, ezekben az *in* szó 'eredmény' főnevet, illetve cselekvésneveket képez: *vadászat*, *labdázás*, *dobálás* (Sz. Kispál 1958: 84).

Végül a finnugor nyelvek közül megemlíti még Sz. Kispál a magyart, nevezetesen az elvont fogalmat jelentő szavaink *-ság*, *-ség* képzőjét, amely talán szintén ide sorolható, hiszen ezt a képzőt egy 'domb, halom' jelentésű alapszóból származtatják (Sz. Kispál 1958: 84 és Zaicz 2006: 714–5). Sz. Kispál azonban hangsúlyozza azt is, hogy ha a magyar képző eredetére vonatkozó magyarázat helyes is, akkor is lényeges különbség található a magyar és a másik három finnugor nyelv között, hiszen míg a többi finnugor nyelvben a melléknévi igenévhez, addig a magyarban a pusztá igetűhöz kapcsolódik a képző (Sz. Kispál 1958: 84).

¹³ Ezúton is szeretném megköszönni Csepregi Mártának a hanti mondatok elemzésében nyújtott segítségét.

Véleményem szerint ezek a párhuzamok kevésbé meggyőzőek. A komit illetően mindenképpen kétségre adhat okot a példák kis száma (a lehetséges hasonló szerkezetek feltárása tehát további kutatást igényel), a magyar képző esetében pedig annak alapszava egyrészt eltérő jelentésű (még ha szintén valamiféle helyet is jelöl), másrészt pedig a manysi és a magyar szerkezetek felépítése eléggé különbözik egymástól.

5.3. Szibériai török nyelvek

Ez a fajta, azaz nominalizátorokat alkalmazó nominalizáló technika a szibériai area más, nem uráli nyelveiben is nagyon gyakori. A legáltalánosabb nominalizátorok az 'ember, személy', 'dolog', 'hely' és 'ügy, esemény' jelentésű főnevek (vö. Skribnik 2008, 2010: 569–70). Skribnik szerint (2010: 571) a nyugat- és közép-szibériai nyelvek négyféle nominalizáló technikát alkalmaznak:

- i) nem-finit igealakok,
- ii) nominalizátorok,
- iii) nominalizáló toldalékok egyéb (finit) igealakokkal,
- iv) kérdő és mutató névmások kombinációja.

Skribnik szerint a nominalizátorok használata az uralkodó technika az obi-ugor nyelvekben (a manysiban és a hantiban), valamint a szölkupban (déli szamojéd uráli nyelv), az északi szamojéd nyelvekre ezzel szemben kevésbé jellemző. A szibériai török nyelvekben és a mongóliai burjátban azonban ez a két leggyakoribb nominalizáló technika egyike (Skribnik 2010: 571–2). A dél-szibériai török nyelvek például a következő nominalizátorokat használják:

kiži 'ember, férfi',
čer 'hely',
kerek 'ügy, teendő',

valamint a következő, 'dolog' jelentésű szavakat, amelyek névmási eredetűek:

altáj-kizsi *neme* 'dolog' < *neme* '(a)mi',
 tuvai *čüve* 'dolog' < *čüü* '(a)mi',
 hakasz *nime* 'dolog' < *nime* '(a)mi' (Skribnik 2014: 263).

A szibériai török nyelvekben is található tehát 'hely' jelentésű nominalizátor. Úgy tűnik azonban, hogy ezekben a nyelvekben a 'hely' jelentésű nominalizátor funkciója nem a cselekvésnevek létrehozása, hanem inkább a cselekvés helyét megnevező főnevek (locative nouns) létrehozása, pl.: tofalar *emned=ir čer* (Ort zum Heilen) 'Krankenhouse', *ňemnen=ir čer* (Ort zum Essen) 'Kantine' (Skribnik 2010: 580), és (25):

csalkandu

(25) *Qis* *par=yan* *t'er=de* *t'at=tan*
 girl give=Prt place=Loc stay=PrtUs¹⁴
 'A girl must live where she was married (given) into'

(példa és elemzés Skribnik 2008)

¹⁴ Prt = melléknévi igenév, Us = habituális

A nominalizátorok használata e nyelvi area speciális vonása, a más területeken beszélt török nyelvek nem alkalmazzák őket (Skribnik 2014: 263). Skribnik hangsúlyozza azt is, hogy ezek a nominalizátorok a manysiban, a hantiban és a szelkupban gyakran képzőkké fejlődnek, pl.: manysi *tēnut* 'étel' < *tē-ne ut* 'ev-ő dolog'; szelkup *apsodimj* 'étel' < *ap-sodi mj* 'ennivaló dolog' ('thing to eat'). Ez a jelenség az uráli szubsztrátummal rendelkező dél-szibériai török nyelvekben is megtalálható, pl.: tofa *tīn-ar čūme* 'levegő' < 'lélegezni való dolog' ('thing to breathe') (Skribnik 2014: 268–9).¹⁵

6. Összegzés

A *mā* 'föld, hely, tájék' szó nominalizátorként grammatikalizálódott az északi manysiban. A grammatikalizációs folyamat harmadik állomását képviseli, azaz a dekategorizációt. A képzőkhöz hasonlóan viselkedik, melléknévi igenevekhez kapcsolódva cselekvésneveket – és ritkábban – egyéb elvont főneveket hoz létre. Általában felvesz birtokos személyragokat (melyek a melléknévi igenév bázisigéjének alanyával való egyeztetést szolgálják), habár az újabb szövegekben ez kevésbé jellemző, valamint felvehet esetragokat is (szinte kizárólag a lokatívuszt és az ablatívuszt). Mind a régi, mind pedig az újabb manysi szövegekben megtalálható, azonban nem túl gyakori előfordulása (amint azt már Sz. Kispál Magdolna is megállapította). Ennek minden bizonnyal az az oka, hogy az északi manysiban vannak más, sokkal általánosabb nominalizátorok is (vö. 2.), valamint hogy számos esetben a melléknévi igenevek használatosak cselekvésnévi funkcióban is, mindenféle főnevesítő elem nélkül (vö. 3.).

Az északi manysi 'hely' jelentésű szó nominalizátorként való grammatikalizálásához nagyon hasonló folyamat figyelhető meg a szibériai nyelvi area más nyelveiben (keleti hanti, szibériai török nyelvek), valamint a szomszédos mongol areához tartozó burjátban is. Az esetleges areális kapcsolatok feltárása azonban további kutatást igényel.

Rövidítések

ABL = ablatívusz	PASS = passzív
ACC = akkuzatívusz	PL = többes szám
ADESS = adesszívusz	PST = múlt idő
AN = cselekvésnév	PTCL = partikula
DU = duális	PTCP.PST = befejezett melléknévi igenév
INF = főnévi igenév	PTCP.PRS = folyamatos melléknévi igenév
LAT = latívusz	Px = birtokos személyrag
LOC = lokatívusz	SG = egyes szám
NMLZ = nominalizátor	TRANSL = transzlatívusz

¹⁵ A mongol nyelvekben azonban, csakúgy, mint az ezekkel a nyelvekkel érintkező dél-szibériai török nyelvekben (pl. sor, hakasz, tuvai) más irányú a nominalizátorok további grammatikalizációja, ugyanis nem főnévképzőkké, hanem asszertív partikulákká válhatnak. (Vö. ezekben a nyelvekben „NCs [nominalizer constructions] are used as predicate nominals for purposes of focussing (the scheme 'I did it' > 'I am the person who did it'), which leads to grammaticalization of their NRs [nominalizers] as assertive particles” [Skribnik 2008].)

Hivatkozások

- Bíró Bernadett 2011: Cselekvésnevek a manysiban – Az északi manysi cselekvésnevek valenciája, *Folia Uralica Debreceniensia* 18, 3–33.
- Bíró Bernadett 2014: Cselekvésneves szerkezetek a manysiban. PhD-disszertáció. <http://doktori.bibl.u-szeged.hu/2304/>
- Csepregi Márta 2008: Az osztják TAHI 'hely' szó helye a mondatban, in Bereczki András, Csepregi Márta, Klima László szerk.: *Ünnepi írások Havas Ferenc tiszteletére* (Urálsztikai Tanulmányok 18), Budapest, ELTE BTK Finnugor Tanszék – Numi Tórem Finnugor Alapítvány, 125–35.
- Csernyecov-archívum (V. Csernyecov kéziratos szöveggyűjtése 1933–1934-ből). MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest.
- Chrest. Vog. = Kálmán Béla 1989: *Chrestomathia Vogulica* (3. kiadás), Budapest, Tankönyvkiadó.
- Haspelmath, Martin 1995: The converb as a cross-linguistically valid category, in Haspelmath, Martin & König, Ekkehard eds.: *Converbs in cross-linguistic perspective. Structure and meaning of adverbial verb forms – adverbial participles, gerunds* (Empirical Approaches to Language Typology 13.), Berlin–New York, Mouton de Gruyter, 1–56.
- Heikkonen, Petri-Tapio 2013: Itämansin temporaalistet in finittirakenteet. [Temporal non-finite constructions in Eastern Mansi.] (Master's thesis) University of Helsinki. https://www.academia.edu/15358520/It%C3%A4mansin_temporaalistet_in_finittirakenteet_Temporal_non-finite_constructions_in_Eastern_Mansi_Masters_thesis
- Heine, Bernd – Tania Kuteva 2002: *World Lexicon of grammaticalization*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Hopper, Paul J. – Elizabeth Closs Traugott 1993: *Grammaticalization*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Kenesei István 2000: Szavak, szófajok, toldalékok, in Kiefer Ferenc szerk.: *Strukturális magyar nyelvtan 3. Morfológia*, Budapest, Akadémiai, 75–136.
- Koptjevskaja-Tamm, Maria 1993: *Nominalizations*, London–New-York, Routledge.
- Kulonen, Ulla-Maija 2007: Itämansin kielioppi ja tekstejä. [Eastern Mansi Grammar and Texts.] *Apunevoja suomalaisugrilaisten kielten opintoja varten XV*; Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- LS = *Luima Seripos*. Manysi nyelvű újság. Hanti-Manszijszk. (<http://www.khanty-yasang.ru/>)
- Riese, Timothy 2001: *Historische Nominalderivation des Wogulischen* (Studia Uralica 10.), Wiesbaden, Harrasowitz Verlag.
- Skribnik, Elena 2008: South Siberian Turkic constructions with nominalizers and their further grammaticalization. (poszter-előadás) The 12th Biennial Rice University Symposium on Language. The Genesis of Syntactic Complexity: An Interdisciplinary Symposium. Poster Session. Houston, March 28, 2008.
- Skribnik, Elena 2010: Die Nominalisatoren 'Mensch' und 'Ding' in den uralischen und türkischen Sprachen Südsibiriens: I: Lexikon und Wortbildung, *FUM* 32/33, Hamburg, Helmut Buske Verlag, 567–86.

- Skribnik, Elena 2014: South Siberian Turkic languages in linguistic contact. Altay-kiži nominalizer constructions as a test case, in Besters-Dilger, Juliane – Dermarkar, Cynthia – Pfänder, Stefan – Rabus, Achim eds.: *Congruence in Contact-Induced Language Change. Language Families, Typological Resemblance, and Perceived Similarity*, Berlin/Boston, 258–74.
- Steinitz, Wolfgang 1980: *Ostjakologische Arbeiten. Beiträge zur Sprachwissenschaft und Ethnographie*. Herausgegeben von Gert Sauer und Renate Steinitz. Band I–IV, Budapest und Berlin, Akadémiai Kiadó und Akademie-Verlag.
- Sz. Kispál Magdolna 1958: Egy ritka manyisi igenévi szerkezetéről, *Nyelvtudományi Közlemények* 60, 79–84.
- Tikkanen, Bertil 2001: Converbs, in Martin Haspelmath, Ekkehard König, Wulf Oesterreicher, Wolfgang Raible eds.: *Language Typology and Language Universals: An International Handbook. Volume 2*. (Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 20.2.), Berlin, Walter de Gruyter, 1112–23.
- VNGy = Munkácsi Bernát 1892–1896: *Vogul népköltési gyűjtemény* I–IV, Budapest, MTA.
- Wog.Volk. = Kannisto, Artturi & Matti Liimola & Vuokko Eiras 1982: *Wogulische Volksdichtung. Wörterverzeichnis zu den Bänden I–VI*. (MSFOu 180.), Helsinki, Suomalais-ugrilainen Seura.
- WW = Munkácsi, Bernát – Kálmán, Béla 1986: *Wogulisches Wörterbuch*, Budapest, Akadémiai.
- Ylikoski, Jussi 2003: Defining non-finites: action nominals, converbs and infinitives, *SKY Journal of Linguistics* 16, 185–237.
- Zaicz Gábor főszerk. 2006: *Etimológiai szótár. Magyar szavak és toldalékok eredete*, Budapest, Tinta.